

Απόστολος Πιερρής

Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΣΠΑΡΤΗ

Ἐπόλλων οὐ παντὶ φαίνεται, ἀλλ' ὅτις ἐσθλός.
ὅς μιν ἴδῃ, μέγας οὗτος, ὅς οὐκ ἴδε, λιτὸς ἐκεῖνος.
ὁψόμεθ', ὦ Ἐκάεργε, καὶ ἐσσόμεθ' οὐποτε λιτοί.

[Ο Απόλλων δεν λάμπει επιφανιόμενος στον καθένα, αλλά σε όποιον είναι εσθλός.

Όποιος τον δει, αυτός είναι μέγας, όποιος δεν τον είδε, εκείνος είναι λίγος.

Θα σε δούμε, ω Εκάεργε, και δεν θα είμαστε ποτέ λίγοι].

Καλλίμαχος, *Ὑμνος εις Απόλλωνα*, 9-11

*

Aber hier ist noch mehr: der ragende Leib und das durchleuchtete Haupt des Apollon. Er ist ein Wendepunkt, nicht nur jener Epoche. Wer ihn gesehen hat, für den gibt es kein Zurück.

"Αλλά εδώ [στα γλυπτά του ναού του Διός στην Ολυμπία] είναι κάτι ακόμη περισσότερο: το πυργούμενο σώμα και η διάφωτος κεφαλή του Απόλλωνα. Αυτός είναι ένα σημείο τροπής, όχι μόνο για εκείνη την εποχή. Όποιος τον έχει δει, για αυτόν δεν υπάρχει κανέναπισωγύρισμα".

Ernst Buschor, *Die Skulpturen des Zeustempels zu Olympia*, p.27

Τον 7^ο αιώνα π.Χ. η Σπάρτη δημιουργεί και αναπτύσσει τις θεμελιώδεις μορφές του Ελληνισμού, στις οποίες εκφράζεται προεξεχόντως το Δωρικό βίωμα του Κάλλους, η πνοή του έρωτα του καλού. Αυτό είναι το καινό Μήνυμα, η Τρίτη Διαθήκη του Απόλυτου προς το Σχετικό, του Είναι προς το Φαίνεσθαι, του Θεού προς τον Κόσμο.

Πρόκειται για την Σπαρτιατική Κοσμογονία.

Αναδύεται η γλυπτική Μορφή και στήνεται το ίνδαλμα του Απόλλωνα-Κούρου.

Γεννάται και ηβάσκει η λυρική ποίηση, το μέλος, ο μουσικός χορός, ακμάζει η Μορφή στον λόγο, στο άκουσμα, στην κίνηση, στην χρονική ακολουθία δηλαδή (Απόλλων Μουσαγέτης), όπως και στον χώρο και στην όραση με την πλαστική.

Καθιερώνεται τρίτον το εορταστικό Στάσιμο του χρόνου δια του Κάλλους, δια της μεγαλομερούς εισόδου της αιωνιότητας στον χρόνο, της τελειότητας στην υπαρξιακή δράση στον χρόνο κατά τις μέριμνες και τις αγωνίες των αναγκών του χρόνου. Το έργο του χρόνου σταματά, η εορτή του βίου επιγίγνεται ως «τέλος» αεργίας, και αναδεικνύεται η Μορφή της δράσης στην άσκοπη, άχρηστη, ανέμελη παιδιά του επιδεικνυόμενου κάλλους.

Την αυτή, τέταρτον, επίδειξη τελειότητας εκφράζει το γυμναστικό και αγωνιστικό ιδεώδες, και η Ολυμπία οδός προς το «τέλος».

Πριν, στο τέλος του 9ου και κατά τον 8ο π.Χ. αιώνα, η Σπάρτη είχε φτιάξει το πρώτο αριστούργημά της. Με Απολλώνια έμπνευση και Δελφική

κύρωση, είχε δομήσει εαυτήν δια του Λυκούργου εις ιδεώδη Μορφή πόλεως, εις κάλλος ανθρωπίνης κοινωνίας, με την πολιτειακή της σύνταξη και τον οικείο τρόπο ζωής.

Ο Απόλλων είναι η οδός και η αλήθεια και η ζωή, ο σκοπός και το πνεύμα, η πρώτη και έσχατη και υπέρτατη Μορφή της Δωρικής ουσίας του κλασσικού Ελληνισμού.

*

Παράλληλα με το στήσιμο του Δωρικού Άξονα της ιστορίας στην Σπάρτη τον 7^ο π.Χ. αιώνα, εξελίσσονται δύο άλλα φαινόμενα κοσμοϊστορικής σημασίας.

Και πρώτον οι αυξανόμενες από τον 8^ο αιώνα εμπορικές συναλλαγές του Ελλαδικού χώρου της Εγγύς Ανατολής προς την Μέση, συνεπιφέρουν πολιτιστικές επαφές και ωσμώσεις.

Μετά την κατάρρευση του συστήματος ισορροπίας δυνάμεων της ύστερης Εποχής του Χαλκού προς το τέλος της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ., και την Δωρική Κάθοδο στην Πελοπόννησο, ο Ελληνισμός είχε μείνει θεία επινεύσει απερίσπαστος να αναπτύξει την ιδιοταυτοπροσωπία του τους αιώνες της παιδικότητάς του (11^{ος} – 9^{ος}). Οι επαφές τότε των δύο υποσυστημάτων του μεγάλου κεντρικού γεωπολιτικού πεδίου της ιστορίας ήσαν πειρατικής φύσεως (όπως καταγράφεται στον Όμηρο). Από το 8^ο αιώνα αρχίζουν να οικοδομούνται σταθερότερες και συστηματικώτερες σχέσεις. (Παράδειγμα τα Ανατολικά χάλκινα ανάγλυφα, λέβητες, προτομές στην Ολυμπία).

Φύσει περίεργο για το νόημα των πραγμάτων και ανοικτό στην αλήθεια του όντος το Ελληνικό πνεύμα δέχεται την εισροή τύπων και συμβόλων από τους υψηλούς πολιτισμούς της Μέσης Ανατολής και Ανατολίας σε βαθμό που έχει οδηγήσει να ονοματισθεί η αρχή της αρχαϊκής Εποχής (περί το 700 π.Χ.) ως «Ανατολίζουσα» Περίοδος. Αλλά ο όρος είναι απλά *misnomer*. Η αποδοχή και συμπερίληψη στοιχείων από άλλο πολιτισμό αποτελεί απλώς εμπλουτισμό «λεξικογραφικό», των εκφραστικών μέσων, αφού το ίδιο πνεύμα ενός πολιτισμού φανερώνεται στις ολοσχερείς δομές και νοηματοδοτικές μορφές, στην σύνταξη και αρμονία σύνθεσης των στοιχείων. Το

χαρακτηριστικό της εποχής είναι ακριβώς η μετουσίωση των προσλαμβανόμενων στοιχείων (π.χ. δαιμονικά μεικτά όντα, γρύπες, σφίγγες, λεοντοκέφαλοι, ταυροκέφαλοι) υπό την πνοή της ιδέας του κάλλους (όπως φαεινά δείχνει απλή σύγκριση των ανατολικών και Ελληνικών αντιστοιχών στην Ολυμπία, της δαιμονικής δύναμης των μεν, της ανακτορίας της μορφής στα δε).

[Cf. O. W. von Vacano, *Im Zeichen der Sphinx, Griechenland im VII. Jahrhundert, Ende und Beginn eines Zeitalters*, 1952].

Η δαιμονική τάξη του Κόσμου εξολυμπίζεται και μετατρέπεται σε Απολλώνιο «κόσμο». Η αφομοιωτική δύναμη του Ελληνισμού αποδεικνύεται εμπράκτως για πρώτη φορά στην πρώτη επαφή. Με ανάλογη έννοια ο Αλκμάν από Σαρδιανός γίνεται Σπαρτιάτης και αρχίζει την περίλαμπρη σειρά της λυρικής ποίησης.

Σημαντικώτερο για την ουσία του κλασσικού είναι το δεύτερο φαινόμενο, η ανάπτυξη ενός δεύτερου πόλου εντός του Ελληνισμού, παρά τον αυθεντικό Δωρικό, Σπαρτιατικό και Πελοποννησιακό. Η Ιωνική διάσταση δημιουργεί την πρώτη συστηματική πρόσληψη του Δωρικού σε μια ολοκληρία υπό Δωρική πνοή αλλά οικεία μορφολογία, τόσο στην τέχνη, όσο και στην ποίηση, όσο και στον τρόπο βίου και το αξιακό σύστημα.

Θα μελετήσουμε την αρχή της εξέλιξης αυτής τον 7^ο αιώνα που θα οδηγήσει σε μια έκρηξη Ιωνικής προβολής τον 6^ο (προβολής που είναι το θέμα του τρίτου μέρους των φετινών μας αναζητήσεων σύμφωνα με το πρόγραμμα). Και θα μελετήσουμε το φαινόμενο όπως εκδηλώνεται στην ποίηση και την γλυπτική του υψηλού πολιτισμού, και στον τρόπο ζωής του βιοτικού.

[Αποκαλυπτικός εν προκειμένω είναι ο Ομηρικός Ύμνος εις Απόλλωνα, που θα σχολιάσω σχετικά].

Τρεις βασικές περιφέρειες αναφαίνονται στην πολιτισμική γεωγραφία της ζώνης του Ελληνισμού. Η Πελοπόννησος από την μια μεριά, το Ανατολικό Αιγαίο με την Ιωνία από την άλλη, και ενδιάμεσα ένα τόξο με δύο κέντρα, τις Κυκλάδες και την Αττική. Σε

αυτά προσαρτώνται με διάφορους βαθμούς ιδιαιτερότητας και εκλεκτικών συγγενειών, η Βοιωτία, η Εύβοια, η Θεσσαλία, η Κρήτη και η Αιολίδα απέναντι.

Θα αναλύσω τα ουσιώδη χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών πολιτισμού, επικεντρωνόμενος στις Μορφολογικές διαφορές και ιδιοσυστασίες τους, αφού η Μορφή είναι ο ορίζων καθορισμός του Ελληνισμού.

3 Μαρτίου 2020